TÉVELYGÉS A MÚLTBAN ÉS BETŰK RENGETEGÉBEN

Blaško H. Vojnić könyve mindenképpen kiérdemli a művelt közvélemény figyelmét, hiszen egyrészről egy kitartó munka gyümölcsét jelképezi, másrészről pedig kísérletet jelent Szabadka történetének teljes áttekintésére. »Az adatgyűjtésen és a könyv megírásán teljes 25 éven át folyt a munka.« A kutatásokat Szabadkán (a Városi Könyvtárban, a Történelmi Levéltárban és a Városi Múzeumban), Újvidéken (a Matica srpska Könyvtárában) és Belgrádban (a Népkönyvtárban) végezte a szerző. E terjedelmes előkészítő munkálatok folyamán — olvashatjuk tovább az előszóban — egy egész sor bibliográfia és értekezés készült el, amelyek nagyrészt még csupán kéziratok [*Szabadka város bibliográfiája, A bácskai bunyevácok és sokácok (horvátok) bibliográfiája, Gál Ferenc bibliográfiája, Pavle Bašić Palković és művei, Sima Jovanović és művei, Obrad Baleslijin és művei, Božidar Prokopčanji és művei* stb.].

A könyv nem túlságosan terjedelmes, s »mindazok számára íródott, akiket érdekel a múlt«.

Az összegyűjtött anyagot hat fejezetbe osztotta a szerző. Az elsőben *Várostörténeti részletek* cím alatt (7—12. o.) Szabadkát mutatja be 1391-től a végleges felszabadulásig, 1944. október 10-ig. A második fejezetben (15—27. o.) *Szabadka a régi iratokban* cím alatt 1665-ből, 1692-ből, 1786-ból 1868-ból, 1880-ból és 1912-ből származó szövegeket (Evlija Čelebija, Korabinszky lexikonja, kalendáriumok és Srpske ilustrovane novine) tesz közzé. A *Jelentős régi épületek és intézmények* cím alatt (31—38. o.) a templomokat (a Ferencesekét, amelyet az egykori várból építettek, a Nagytemplomot, a Szt. Rókus kápolnát és a szerb pravoszláv templomot), továbbá a régi és az új városházát, a színház, a múzeum és a könyvtár épületét mutatja be. A negyedik fejezetet az egykori újdonságoknak szenteli. Ebben *Érdekességek a múltunkból* cím alatt (41—45. o.) megtalálhatók a legfontosabb adatok az első egyesületekről (mintegy húsz egyesületről van szó az 1840—1922 közötti időszakból), az első könyvekről és újságokról (mintegy húsz egység), az első intézményekről és hivatalokról (csaknem húsz egység), az első kereskedőkről és iparosokról (mintegy harminc egység) s több más ezekhez hasonló újdonságról (több mint harminc egység). Ezután következik a *Palics és a városlelepülések* című fejezet (49—55. o.), amelyben a »szabadkai tenger« leírása mellett megtaláljuk Sándor, Bajmok, Csantavér, Györgyén, Kaponya, Kelebia, Ludas, Kisbosznia, Pavlovac, Šebešić, Tavankút és Nagyfény tömör monográfiáját. A befejező és egyben a legterjedelmesebb fejezet *A múlt jelentősebb alkotóinak árnyképei* cím alatt (50—90. o.) a következő neves személyiségek portréit tartalmazza: Arnold György, Pavle Bašić Palković, Bittermann Károly, Jovan Nenad cár, Jelena Čović, Gaál Ferenc, Đorđe Gojković, Iványi István, Jámbor Pál, Petar Josić, Mladen Karanović, Kosztolányi Dezső, Pajo Kujundžić, Tit Mačković, Ago Mamužić, Lazar Mamužić, Aksentije Marodić, Milko Izidor, Dragutin Milodanović, Šime Milodanović, Jovan Paču, Grgo Peštalić (!), Dušan Petrović, Todor (Božidar) Prokopčanji, Blaško Rajić, Stipan Ranić, Mihajlo Radnić (!), Josip Rudić, Szép Ferenc, Lazar Stipić, Luka Sučić, Pavao Sučić, Ambrozije Šarčević, Vojnics Oszkár, Božidar Vujić és Vince Zomborčević.

Mindez világosan mutatja, hogy olyan szerzőről van szó, aki óriási anyagot halmozott fel, és minden ügyekezetével azon volt, hogy megteremtse saját szintézisét.

Blaško H. Vojnić mint könyvtáros hosszú évek során át közvetlen kapcsolatban állt a könyvvel és a sajtóval, tehát természetes, hogy adatainak nagy részét itt gyűjtötte össze. Nem vitatható el, hogy könyvében a levéltári kutatómunka nyomait is meg lehet találni, ezek az adatok azonban, kis számuknál fogva, eltűnnek a nyomtatott anyag rengetegében. Olyan könyvről van tehát szó, amely túlnyomó részt a nyomtatott betűn alapszik.

Ha azokról a könyvekről kívánunk szólni, amelyek forrásanyagként szolgáltak, akkor elsősorban Iványi Istvánról kell beszélnünk, hiszen az (művei, de különösen a *Szabadka szabad királyi város története* és a *Hely névtár* című munkái mindenki számára az adatok és az ihlet elkerülhetet len és kimeríthetetlen forrását jelentik. A félreértések elkerülése véget azonban hangsúlyozzuk: nem az a probléma, hogy felhasználta-e a szerz Iványi adatait vagy sem, hanem az, hogy hogyan használta fel, és hog miképpen viszonyul hozzá.

Blaško H. Vojnić könyvében Iványi többféle módon is jelen van: ného egész oldalak vannak tőle átdolgozva, néhol csak kisebb részletek, egye kölcsönvett adatok pedig megtalálhatók szétszórtan mindenütt a könyvben

Erre sok példát említhetnénk. Vegyük csupán a könyv kezdetét, Sza badka legrégibb időszakát. Aki ismeri Iványit, az könnyen visszaemlékez het, hogy hol találhatja meg nála a megfelelő oldalakat. Minthogy Ivány történetének olyan fejezetéről van szó, amelynek értékét már annak idejé kétségbe vonták, amikor a könyv még a nyomdában volt, idézzük fel, m hangzott el akkor erről nyilvánosan:

»Mindenki előtt ki kell jelenteni, hogy a Szabadka történetéből közzé tett részletek nem elégítik ki korántsem azt a várakozást, amelyet egy olya nagy városnak múltjához fűzni lehet. A nyilvánosságra került részletek utá ugyanis azt látjuk, hogy Szabadka középkori története igen homályos, a ide vonatkozó adatok igen hiányosak, egyszóval e város ezen korban törté netileg oly szegény, amilyen csak egy alföldi város lehet. Az okleveleke csaknem ujjainkon elszámlálhatjuk, melyekből a buzgó, de csekély apparátussal rendelkező szerző több mint négyszáz év történetét kénytelen vázolni Hogy többet ne mondjunk, elég ha felemlítjük, hogy az ókanizsai Adorjá pusztának nagyobb története van e korban, mint Szabadkának. Míg ugyani Szabadka a történet látkörén csak a XIV. század végén tűnik fel, vagyi mint Iványi előadja, a városra vonatkozó első hiteles tudósítás 1391-bő való, addig az Adorjánra vonatkozó okleveleknek e századtól már egés sorát vagyunk képesek felmutatni.

De vajon a Szabadka történetére vonatkozó oklevelek milyenek? Van-köztük csak néhány olyan is, amelyet a szerző kutatásainak köszönhetünk van-e köztük csak néhány is, mely eleddig nemcsak publikálva, de majd nem mindenki által ismerve ne lett volna? Szabadka középkori történet tehát nemcsak adatokban szegény, nemcsak homályos, hanem egyáltalá semmiféle történeti újdonságot sem nyújt, és csak néhány adattal sem ve új világot a városnak s ezzel a vármegyének régi történetére.«

A régi Szabadka színházi életét a szerző szintén Iványi alapján mutatj be (úgy, ahogyan Iványit érdekelte, és amennyire ő ismerhette). A szerz itt is teljesen a forrásműhöz tartotta magát, nem számolva azoknak a kuta tóknak az adataival és véleményével, akik Iványinál alaposabban foglal koztak a színházi élettel. Így pl. a szerző átveszi Iványinak azt a vélemé nyét, hogy Szabadkán mindaddig nem volt állandó jellegű színház, amí 1854-ben meg nem nyitották az új, korinthoszi oszlopokkal díszített színház épületet, noha okkal feltételezhető, és bizonyítható is, hogy a dolgok más ként állnak. Egy, a XIX. század első feléből származó nyomtatott iratba pl. azt olvashatjuk, hogy »Mária Thereziopolis Szabad Királyi Városba ezen folyó esztendőben egy nemzeti Magyar Játékszín minden hozzá tartozandó eszközeivel együtt felépíttetett, és tökéletesen elkészült«. Mindjár meg kell említenünk azt is, hogy a szerző nem minden tekintetben tartj tiszteletben Iványit. Azt állítja, hogy 1854 után az új színházépület nagy termében »sok világhírű magyar, német és szerb színész és együttese« ven dégszerepelt. Amennyire számunkra ismeretes, Iványi sehol nem szól arró hogy abban az időben sok világhírű német színész járt Szabadkán. Eg 1833-ból származó tudósítás a következőképpen tájékoztat bennünket a szín házi világról: »Szabadkán négy hónapig mutatkozék bolygó csillag képébe a' magyar Thália Abday Sándor kormánya alatt; el búcsúzván a' magya színészi társaság, olly vígasztalást nyere a' városi tanácstól, hogy ezutá Szabadkán német társaságnak maradandó helye nem leend, a' magyar pedig mindig szívesen fogadja be a' számára készen álló színház.«

A szerző által bemutatott egykori színházi élettel kapcsolatban ellenállhatatlanul előtolakszik egy digresszió — Iványira vonatkozólag. A szerző ugyanis azt állítja, hogy a szabadkai szerb műkedvelők 1850-től kezdve állandó előadásokat adtak. A mondat, amelyben ezt állítja, szórol szóra így hangzik: »A od 1850. godine stalno je davala predstave Srpska diletantska pozorišna družina na čelu sa Božidarom Prokopčanjijem.« (»Az 1850. évtől kezdődően Božidar Prokopčanji vezetésével a Szerb Műkedvelő Színészegyüttes állandó előadásokat tartott«.) Ugyanezt mondja akkor is, amikor Prokopčanjiról ír. Úgy látszik, hogy a szerző az 1850/1-es műkedvelőket összetévesztette az újvidéki Szerb Nemzeti Színházzal, amely az elmúlt évszázad második felében, majd egészen az első világháború kezdetéig gyakran vendégszerepelt Szabadkán. A szabadkai szerb műkedvelők Prokopčanji vezetésével csak 1850-ben és esetleg 1851-ben adtak színházi előadásokat (Mihovil Tomandl: *Srpsko pozorište u Vojvodini.)*

Hogyan bánik a szerző Iványi kiragadott adataival?

Válasszunk egyet az újdonságok közül, pl. ezt: »Az első nőegyesületet az izraelita nők alakították meg 1852-ben (Babeta Šefer).« Iványi így számol be erről az újdonságról: »Az első helybeli nőegyesület az *izraelita* nőegylet volt, amely 1852-ben 16 taggal alakult Schäffer Babette elnöksége alatt, a helybeli szegények, árvák, özvegyek és betegek segélyezésére.«

1893-ban, tehát egy évvel Iványi könyvének megjelenése után, az izraelita nőegylet megalakulásáról a következőket tették közzé:

»A szabadkai izr. hitk. nemesen érző hölgyei egyesültek e jelszó alatt »Mit Gott« — és 1852. évi február 21. napján megalakult a jelenleg is áldásosan működő szabadkai izr. nőegylet, bár az előmunkálatok már 1850-ben megkezdődtek, mikor is előttünk és mindnyájunk által nagyra becsült Blau Simon úr munkálkodása mint egyesületi jegyzőé kezdetét vette. — Akkor olvasta fel ő az általa szerkesztett, 22 pontból álló és az uralkodó politikai és társadalmi viszonyok közt nagy tapintatra, finom érzésre és igaz humanizmusra valló alapszabályokat; melyeket a 20. § értelmében a k.k. Landesverwaltung in Temesvár csak úgy hagyott jóvá, hogy »die Vereinssitzungen sollen zu jeder Zeit nur unter Aufsicht des betreffenden Stadt-Vorstandes oder eines politischen Comisär-s abgehalten werden.« Azonkívül egy másik pont kimondja: »Im Vereine dürfen keine verbothene oder auch nur aufreizende Zeitungen gehalten werden.«

És a további szövegben:

»Az izr. nőegylet jegyzője, szíve Blau Simon volt! Éltesse az isten sokáig.

Igen, az ő lelkes buzgalma éltette a 42 év előtt Hirsch Terézia, Geiger Mária elnöknők, Schäffer Borbála, Milkó Katalin pénztáros és ellenőr, Halbrohr Netti, Deutsch Terézia, Reiner Jetti, Hirsch Emma, Geiger Lotti, Schutz Hanni választmányi tagok vezetése alatt megalakult jótékonyczélú izr. nőegyletet.«

Az idézett részletek sok mindenben eltérnek Iványi tolmácsolásától, amelyben Blau Simon neve egyáltalán nem szerepel, Schäffer Borbála pedig elnöknő és az egész akció lelke.

Iványi művein kívül természetesen más könyvek is szolgáltak forrásul, ami ilyenfajta munkáknál magától értetődő, azokat azonban ezúttal figyelmen kívül hagyjuk. Ehelyett inkább a nyomtatott anyag felhasználásával kapcsolatos második kérdésre próbálunk meg feleletet adni.

Hogyan használta fel a szerző a régi, adatokkal teli sajtótermékeket? Nem kétséges, hogy áttanulmányozta ezeket a kiadványokat, tehát nem alaptalanul tekintik a régi sajtótermékek ismerőjének. A belőlük merített adatok gyakran igen érdekesek, néha már bizarrok is, és nagyjából megfelelnek a tényeknek. Blaško H. Vojnić pl. a következőket közli az olvasókkal a szabadkai írók első egyesületéről: »Az első irodalmi egyesületet „Az első szabadkai irodalmi társulat" néven 1840. szeptember 18-án alakította meg néhány fiatal értelmiségi. Alapító tagok voltak: Đeno Sarić, Simony Mihály, Josip Antunović, Karvázy Zsigmond, Josip Meznerić, Varga János, Ambrozije Šarčević, Teodor (Božidar) Prokopčanji, Hoffmann Ferenc, Đorđe

Zarić és Vinkler.« Mi az, ami ebben a látszólagos pontos és logikus adatban, amelyben a rendet csupán a keresztnév nélküli Vinkler bontja meg, nem felel meg teljesen a tényeknek? Elsősorban is »Az első szabadkai irodalmi társulat« nem más, mint egy 1881-ben íródott cikk megcsonkított címe. A felhasznált adatokat is ebből a cikkből meríti a szerző. Világos, hogy a cikk címének nem kell azonosnak lennie az egyesület elnevezésével. A társulat igazi nevét ugyanott találjuk a cikkben, ahol a tagok is fel vannak sorolva:

»A kör részvényes tagokból állott, kiknek mindegyike havonként 2 forintot fizetett. Alapító tagjai voltak: Szárics Jenő +, Simony Mihály, Antunovits József, Karvázy Zsig., Meznerits J. +, Varga János +, Sárcsevits Ambrus, Prokopcsányi Tivadar +, Hoffmann Fer. +, Zárics György + Vinkler ... +. Tagajánlati joggal minden tag bírt. Teljes számú gyűlésnek volt fenntartva a jog rendes vagy levelező taggá valakit felvenni. Beavatni a kör titkaiba csak szótöbbség útján beválasztottat volt szabad. A kör címe volt: »Nemzeti Nyelven Munkálkodó Társulat«.«

Hasonló a helyzet azzal az adattal is, amely szerint 1891-ben alakult meg az első lóverseny-egyesület. Ezt illetően épp az nem felel meg a tényeknek, amin a hangsúly van, hiszen Szabadkán már 1846-ban megjelent egy nyomtatott könyvecske ezzel a címmel: »Szabadkai Lóverseny-társaság könyvecskéje«.

A régi sajtóból származó különféle adatokon kívül a szerző egész írásokat is felhasznált a saját szükségleteire. Az effajta munka szemléltetésére szolgáljon az a szöveg, amely Gaál Ferenc zeneszerzővel foglalkozik.

A szöveg eredetijét Blaško H. Vojnić az 1896. évi szabadkai sajtóban találta. Két lap is átvette akkor id. Ábrányi Kornél Gaál Ferencről szóló cikkét a Művészeti Lapokból: a Bácskai Ellenőr az eredeti szöveget, a Subotičke novine pedig némileg módosított fordítását. A szerző a fordításra támaszkodva állította össze szövegét, amelybe így múlhatatlanul belekerültek bizonyos apró eltérések az eredetitől. Így pl. az eredetiben az áll, hogy Gaál Szkacsányban született, ezt olvashatjuk le síremlékéről is, a fordításban és a szerzőnél viszont Sakačanj, illetve Sakaćanj van megjelölve szülőhelyként. Gaál születésével kapcsolatban a szerző a nap megjelölésénél is hibát vét: március 24-ét ír 27-e helyett. Az ilyen eltéréseknek azonban nincsen döntő jelentőségük, s fölösleges volna behatóbban foglalkozni velük. Csupán az marad kérdéses, hogy lehet-e Gaál Ferencről vagy bárki másról egy olyan újságcikk alapján írni, amely teljes tíz évvel a halála előtt íródott, s amely ilyenformán nem tartalmazhat értesüléseket az illető életéről és alkotó munkásságának utolsó tíz esztendejéről.

Ezt a problémát a szerző nagyon egyszerűen oldotta meg. Mivel szerinte Ábrányi azt mondja, hogy »broj cilokupnih dila njegovih dobrim prilazi stoti opusbroj« (»összes műveinek a száma ma már jóval túlhaladja a 100. opusszámot«), ő ezt a számot kiegészítette 120 körülire: »Dela su mu štampana u tadašnjoj Ugarskoj i inostranstvu, a njihov broj iznosi oko stotinu dvadeset kompozicija; poneke su ostale u rukopisu.« (»Műveit a akkori Magyarországon és külföldön adták ki, számuk pedig körülbelül száz húszra tehető; ezek közül egyes szerzeményei kéziratban maradtak fenn.« Az Ábrányi által megnevezett művek mellett ezenkívül *Kraljević Marko* c. zenedrámáját említi. Honnan tud a szerző Gaálnak erről a művéről? Nyilván a *Muzička enciklopedijá*ból (Zágráb, 1958), amelynek Gaálról szóló cikkében Dušan Skovran erről a művéről is ír. De ha csakugyan ebben a zenei lexikonban találta ezt az adatot, akkor hogy nem vette észre, hogy Skovran 120-nál jóval többre becsüli Gaál szerzeményeinek a számát? Skovran ugyanis ezt mondja: »Mintegy 200 szerzeményt írt, s ezeknek nagy részét kiadták, becsülték, és gyakran előadták.« Végül bevalljuk: nem értjük, miért nem említi Skovran a *Lipa Bunjevka* c. zenés játékot, s miért hallgat erről a szerző is, aki elvégre nem Prilepről, hanem Szabadkáról állított össze könyvet.

A *Városom a régmúltban* c. fejezet további részei a legkülönfélébb adatokból tevődnek össze valamiféle mozaikká. A legtöbb önállóságot, vagyis a legtöbb eredeti megfigyelést és álláspontot az utolsó fejezetben lehet felfedezni, amelyben egy meghatározott és világosan kifejtett elképzelés keretében felsorakoznak Szabadka alkotó egyéniségeinek portréi.

Egyikük Szép Ferenc, akit a szerző úgy mutat be (17 sorban), mint »a Szabadkán megjelent első magyar nyelvű kiadványok írója és kiadója«. Arcképét az alapvető életrajzi és bibliográfiai kövecskékből állította össze, akárcsak a többi szabadkai személyiség esetében. Született Szabadkán 1809-ben, meghalt Szabadkán 1856. szeptember 10-én (kalocsai sematizmus és Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái*). »Foglalkozására nézve pap volt Szabadkán«, mivel Sinnyei nem említi, hogy Futokon is élt. »Ő adta ki a *Honunk állapota a nép felvilágosítására* c. első újságot. A lap első száma 1848. november 27-én került ki a nyomdából, azzal, hogy időközönként fog megjelenni. Az utolsó számot 1849. január 8-án adták ki. Összesen öt szám jelent meg.« (Mellékesen megjegyezve, a szerző ezt már korábban is leírta, mégpedig az újdonságokról szólva: »Prvi list počeo je izlaziti 1848. godine pod naslovom Honunk állapota a nép felvilágosítása (!) (Stanje naše domovine za obaveštenje naroda.) Izašao je pet brojeva pod uredništvom Ferenca Sepa.«) Ez a könyvecske Iványitól származik: »A legrégibb szabadkai lapok a Szép Ferenc káplán által 1848/9-ben kiadott „Honunk állapota, a nép felvilágosítására" című röpívek voltak, melyekből csak 5 szám jelent meg. (I. köt. 425.)« Majd tovább a megjelölt oldalon: »Hogy e célt biztosabban elérje... elhatározta Szép Ferenc káplán, hogy időhöz nem kötött röpívekben is oktatja s felvilágosítja a népet. Ezen első szabadkai lapok címe volt: „Honunk állapota, a nép felvilágosítására." Az első szám. nov. 27-én jelent meg négyrétű 2 levél terjedelemben, további számok dec. 7., 15., 22. és 1849. jan. 8-án. Több számot nem ismerek.« Könnyen lehet azonban, hogy másmilyen volt, hiszen a bibliográfusok szerint »Honunk állapota. Hetilap a nép felvilágosítására« címen jelent meg, s hogy tíz szám hagyta el a sajtót, nem pedig öt. »Ő szerkesztette az első kalendáriumot is Szabadkai Naptár [Subotički narodni (!) kalendar] néven az 1847. évre« — amelynek egy példányát a Városi Könyvtárban őrzik. [Egyébként erről is tudósított már a szerző az újdonságok között: »Az első (eddig ismert) naptár 1846-ban jelent meg 1847-re Szabadkai naptár címmel. Szerkesztette Szép Ferenc.«] A naptáron különben sehol sem írja, hogy ki szerkesztette, s így azt kell vennünk, hogy a szerzőség kérdését Blaško H. Vojnić oldotta meg. »Szép három könyvet írt«, melyeknek példányait szintén a Városi Könyvtárban őrzik. Kettő csakugyan az övé, a harmadik azonban régies fordításnak, illetve idegen könyv átültetésének számít (»németből magyarította«). Ezt követi Szép Ferenc e három könyvének tévesen átmásolt címe a kiadás helyének és évének adataival. A *Katolikus katekizmus* esetében, amelyen nincs rajta a kiadás éve, felvethetnénk a kérdést, hogy minek az alapján jelöli meg a szerző 1847-et a kiadás évéül, amikor az 1845-ben vagy 1844 végén is megjelenhetett, hiszen akkor már működött nyomda a városban. Nem tetszőlegesen ítél-e, amikor az első magyar nyelvű szabadkai kiadványok megjelenésének időpontját Bittermann munkásságának harmadik vagy negyedik esztendejére tolja ki?

Szép Ferenc portréját az Iványi Istvántól kölcsön vett adattal zárja. Hogy mennyiben teljes ez a kép csupán lexikális értelemben is, azt jól szemlélteti az, hogy Szép Ferenc negyedik könyvéről említést sem tesz, pedig azt is Szabadkán adták ki, s Szépnek egyéb művei is voltak, amelyek nem jelentek meg külön kiadásban.

Mindazok alapján, amit a szerző összegyűjtött Szép Ferencről, úgy tetszik, helyesen értékelte, amikor az első szabadkai magyar nyelvű kiadványok szerzőjévé kiáltotta ki. Bizonyos szempontból csakugyan az volt. Ha biztosan tudnánk, hogy az 1846 előtt Szabadkán megjelent névtelen kiadványoknak is ő volt a szerzője, akkor meg egyáltalán nem kételkedhetnénk ebben. De ha azok a kiadványok nem az övéi, akkor az-e valójában, akivé a szerző avatta? Ezenkívül a Szép neve nélkül megjelent kiadványok mellett léteznek szabadkai magyar nyelvű könyvek az említett Szép-féle kiadványokat megelőző időszakból is, amelyekről az írók neve is könnyen leolvasható, de ezek a nevek sehol sem találhatók meg Blaško H. Vojnić könyvében. (*»Öröm füzér, mellyet nagy tiszteletü Furdek Kelemen Üdvözitörül czimzett ferencziek szabadkai egyület érdemteljes elöljárójának, helybeli királyi tanodalom igazgatójának, midőn név ünnepet üdlené, őszutó 23kán 1845. évben kötött Remes Kázmér nyelvészeti negyedik osztályta-*

nító, Szabadkán. Szabadkán, Nyomatott Bittermann Károl betűivel.«) Semmiképpen sem kívánjuk lebecsülni Szép Ferenc érdemeit, és az utcát sem akarjuk megtagadni tőle a városban, azt azonban meg kell állapítanunk, hogy szigorúan véve a dicsőség, amit a szerző neki adományoz, másokat illet meg.

— — —

A címoldalon feltüntetett adatok szerint e könyv első kiadása Szabadkán (1950-ben) jelent meg a Történelmi Társaság támogatásával, ezt a kiadást azonban maga a szerző tette közzé a saját költségén.

SZENTGYÖRGYI ISTVÁN

AZ ŐRTÁLLÓ ÜZENETE

FÁBRY ZOLTÁN: *Vigyázó szemmel.*
Madách Kiadó, Pozsony, 1971.

Őrzők, vigyázzatok a strázsán,
Az Élet él és élni akar,
Nem azért adott annyi szépet,
Hogy átvádoljanak most rajta
Véres s ostoba feneségek.

Ady példája volt Fábry Zoltán indítója, eszméltetője és mértéke. Őrhelyen állt mindvégig, megingathatatlanul. Késlekedés nélkül jelezte a veszedelmet, leleplezett és figyelmeztetett. Az első világháború, a »véres szörnyű lakodalom« egy életre szóló élménye döbbentette rá arra, hogy milyen veszélyek leselkednek a század emberére. Rendíthetetlen harcot vállalt az antihumánum, az imperialista uszítás ellen, amely saját népének is romlást és pusztulást hozott. Ott volt minden ponton, ahol a kizsákmányolás, a fasizmus, a jogtalanság és igazságtalanság támadott. Fölemelte szavát a cseh burzsoázia osztály- és nemzetiségi elnyomása ellen az első csehszlovák köztársaságban, idejében figyelmeztetett a fasiszta veszélyre, riadót dobolt erősödésekor, föllebbezést kért a háború után kollektív bűnösként kezelt szlovákiai magyarság ügyében.

Századunk magyar klasszikusai között emlegettük már életében, legalábbis életének utolsó éveiben. 1967-ben magyar és csehszlovák állami kitüntetéssel köszöntötték hetvenedik születésnapján. Cikkeztek róla majdnem minden magyar nyelvű folyóiratban, számosan fölkeresték, nyilatkozatot, interjút kértek tőle. Mintha ez a kései tisztelgés lett volna hivatott jóvátenni a korábbi évek hallgatását. Terjedelmes gyűjteményt lehetne összeállítani az utóbbi öt évben róla írt kritikákból, tanulmányokból. Pedig még a hatvanas évek elején is nem egy magyartanár került volna nehéz helyzetbe, ha Fábryról kérdezik tanítványai. Fábry Zoltán, aki kitagadottja volt Horthy Magyarországának, aki hallgatni kényszerült a fasizmus tombolása idején, akit a szlovák nacionalizmus sem engedett szóhoz jutni 1948-ig —, hosszú évekig nincs jelen a magyar szellemi életben, csak nagy